

UTJECAJ ORGANIZIRANOG KRIMINALA NA SIGURNOST DRŽAVA U TRANZICIJI

Pregledni naučni rad

Primljeno/Received: 16. 03. 2018.

Prihvaćeno/Accepted: 06. 03. 2019.

Amına SMAILHODŽIĆ

Sažetak

Inspiracija za rad i problem(i) koji se radom oslovljava(ju): Organizirani kriminal predstavlja jednu od najsloženijih pojava u svijetu i najaktuelniji je problem krivičnog zakonodavstva. Taj fenomen je izazov kako za teoriju, tako i za praksu. Prilagođava se novim trendovima. Organizirani kriminal ugrožava sigurnost država napadajući vitalne interese. Zbog nestabilnog društvenog uređenja, brzog prenosa kriminala iz razvijenih zemalja i zemalja u tranziciji u kojima je on veliki društveni problem, kao i neizgrađenog sistema vrijednosti evidentan je njegov rast. Uspješna borba protiv organiziranog kriminala je moguća uz primjenu savremenih tehničkih dostignuća, kao i uz čvrstu odluku države da se bori protiv organiziranog kriminala. Aktivnosti za borbu protiv organiziranog kriminala trebaju se usmjeravati na stratezijskom planiranju i međunarodnoj saradnji.

Ciljevi rada (naučni i/ili društveni): Tretiranje ove teme se vrši sa naučnog i društvenog aspekta. Cilj istraživanja je prikazati mjere za suprotstavljanje organiziranom kriminalu u državama u tranziciji, prikazati uzroke organiziranog kriminala i faktore koji su ključni u pronalaženju relevantnih činjenica organiziranog kriminala u državama u tranziciji.

Metodologija/dizajn: Paradigma kojoj ovo istraživanje pripada je pozitivizam. Metodologija prikupljanja podataka bazira se na kvalitativnom i kvantitativnom istraživanju. Metode koje su korištene prilikom ovog istraživanja su: metoda analize sadržaja dokumenata, statistička metoda, indukcija, dedukcija, apstrakcija.

Ograničenja istraživanja/rada: Glavno ograničenje ovog rada jeste što je predmet istraživanja vrlo kompleksan i nije moguće sagledati sve aspekte utjecaja organiziranog kriminala.

Rezultati/nalazi: Rezultati bi dali jasnu sliku kako organizirani kriminal utiče na sigurnost država u tranziciji, a onda bi se na osnovu tih rezultata moglo da reaguje na prevazilaženju eventualnih problema.

Generalni zaključak: Stratezijsko djelovanje i međunarodna saradnja imaju za cilj ograničiti posljedice organiziranog kriminala. U cilju jačanja borbe protiv svih

pojavnih oblika organiziranog kriminala potrebno je poboljšati statističke metode i sinhronizaciju u prikupljanju policijskih podataka na svim nivoima vlasti u državama u tranziciji. Organizirani kriminal predstavlja prijetnju i rizik po nacionalnu sigurnost što zahtijeva pojačan kriminalističko-obavještajni rad, ali i razmjenu podataka. Preventivni oblik borbe protiv organiziranog kriminala obuhvata različite aktivnosti kojima se umanjuju mogućnosti vršenja krivičnih djela, kao i aktivnosti kojima se poboljšavaju društveni činioци koji sprječavaju nastanak i razvoj organiziranog kriminala. Važno mjesto u borbi protiv organiziranog kriminala zauzima i procjena mogućeg utjecaja određenih zakonskih rješenja na prevenciju organiziranog kriminala. Organizirani kriminal je opstajao i prilagođavao se novonastalim uslovima koji su doveli do novih oblika. Tako da se pojave koje dovode do organiziranog kriminala, moraju posmatrati i analizirati u sveukupnosti. Treba gledati cjelokupne uzroke, bez obzira na vremenski period u kojem su nastali. Potrebno je u obzir uzeti intenzitet, ali i obim djelovanja organiziranog kriminala u polju društvenog života, pošto se ne isključuje mogućnost da djeluju izolovano, ali i međusobno-povezano.

Opravdanost istraživanja/rada: Rezultati utjecaja organiziranog kriminala na sigurnost država u tranziciji trebali bi opravdati kako naučni, tako i društveni značaj ovog rada. Svaki doprinos naučnoj utemeljenosti novih oblika preveniranja i rješavanja organiziranog kriminala u državama u tranziciji je bitan za cjelokupno društvo. Teorijsko objašnjenje, ali i praktično rješavanje utjecaja organiziranog kriminala u državama u tranziciji nam omogućava da bolje sagledamo koliko je učinjeno na polju zaštite, i koliko su državne institucije spremne učiniti na zaštiti ovog problema. Adekvatnom saradnjom društva u cjelini i djelotvornom akcijom državnih institucija prevazišli bi se brojni uticajni faktori vezani za organizirani kriminal u državama u tranziciji.

Ključne riječi

organizirani kriminal, sigurnost, tranzicija, strategijsko planiranje, međunarodna saradnja

UVOD

Organizirani kriminal pripada grupnom kriminalitetu, uz postojanje raznovrsnih oblika kriminalnog djelovanja, sa različitim stepenom ispoljavanja. Organizirani kriminal predstavlja ozbiljnu prijetnju ugrožavajući sigurnost pojedinca i državnog suvereniteta, sigurnosti i stabilnosti od funkcionisanja i komercijalnih institucija na nacionalnom i svjetskom nivou, do stabilnosti poretka međunarodnog sistema. Organizirani kriminal pronalazi odgovarajuće forme zaštite i uživanja pojedinih privilegija kroz primjenu sile, uspostavljanja kriminalnih veza sa državom i njenim organima, političkim strukturama, izrazito jakim finansijskim i privrednim sistemima, koristeći se korupcijom, ucjenom, zastrašivanjem i drugim nedozvoljenim radnjama. Organi-

zovani kriminal se svrstava „ pod lupu“ krivičnog prava od najranijih vremena, jer spada u red pitanja o kojima se u krivičnom pravu najviše govori. Aktualnost organiziranog kriminala je veoma stara i rasprave o ovoj dimenziji su beskonačne. Nikako se ne smije izostaviti historijska kategorija organiziranog kriminala. Osnovni uzroci koji pogoduju nastanku organiziranog kriminala su: proces globalizacije; neusklađenost krivičnopravnih rješenja sa kriminalističkim i kriminološkim pristupima u razmatranju okolnosti sa ciljem mjera za otkrivanja organiziranog kriminala; ekonomska međuzavisnost; liberalizacija ekonomskog tržišta na globalnom planu; problemi u transformaciji političkog i ekonomskog sistema i drugih podistema društva koje se nalazi u procesu tranzicije; pokretljivost i transfer novca i kapitala; nagli razvoj prevoznih i komunikacijskih sistema; nespремnost države da usmjerava ekonomsku zakonitost koja se odnosi na ponudu i potražnju u uslovima ekonomske krize; nezaposlenost; ratovi koji su vođeni na prostorima bivših republika.

Kada govorimo o određivanju pojma organiziranog kriminala konstatuje se da nema njegove univerzalne definicije. Prisutna su različita shvatanja ove pojave iz kojih je zaključeno da postoji saglasnost u odnosu na sljedeće elemente organiziranog kriminala: trajna organizacija, organizacija koja racionalno radi radi profita, korišćenje sile ili pretnje i potreba za korupcijom da bi se očuvao imunitet od primene prava (Albanese, 2000, str. 12). Prema UN-ovoj definiciji organizirani kriminal se definiše kao “proširena i kompleksna kriminalna aktivnost koju vrše grupe lica, bilo labavo ili čvrsto povezane, u cilju ilegalnog obogaćivanja na račun društvene zajednice i njenih članova”.¹ Organizovani kriminalitet je biznis - brzo „ mlaćenje velikih para“ je glavni cilj ove vrste kriminaliteta i on često postiže tu svrhu. To je „ posebna vrsta poslovnog preduzeća“, način sticanja maksimalnih profita učestvovanjem u djelatnostima koje zakon izričito zabranjuje – sva krivična dela izvršena na ovaj način, izvršena su radi sticanja materijalne koristi i samo su sredstva u tom cilju (Petrović, 1996, str. 36). Prema mišljenju pojedinih autora postoji šire i uže shvatanje pojma organiziranog kriminala. Šire shvatanje obuhvata oblike organiziranog kriminalnog djelovanja gdje je prisutna organizirana kriminalna organizacija, pri vršenju krivičnih djela i cilj radi neosnovanog bogaćenja, dok uže shvatanje obuhvata oblike organiziranog kriminalnog djelovanja gdje je kriminalna organizacija uspostavila vezu sa državom i pojedinim organima. Pojavili su se novi oblici organiziranog kriminala na nacionalnom i internacionalnom nivou i zahtijevali su novi pristup pri izboru preventivnih mjera. U preventivnoj delatnosti nije moguće pronaći metode koji će biti večni i univerzalni, ali je bitno da se naučnim i jednim novim pristupom spreči da se organizovani kriminalitet neograničeno i nekontrolisano širi i da zauzima određeni društveni status na nacionalnom i međunarodnom planu (Bošković, 2003, str. 226). Planiranje kriminalističko-taktičkih mjera i radnji u operativnoj djelatnosti koju sprovodi organ unutrašnjih poslova, odnosno policija ima izrazito važan značaj da bi se uspješno suzbili svi vidovi organiziranog kriminala. Države uvode radikalnu politiku suprotstavljanja organiziranom kriminalu i usklađuju krivično zakonodavstvo zbog poboljšanja krivičnog postupka. Borba protiv organiziranog kriminala u svakoj državi smatra se i važnim političkim pitanjem o brizi državne vlasti za sigurnost svojih građana i funkcioniranje mehanizama pravne države. Za ostvarivanje uspješne borbe protiv organiziranog kriminala veoma je važno izvršiti sveobuhvatnu analizu svih segmenata i činilaca koji se nalaze u direktnoj vezi sa ovom nega-

¹ Više pogledati: Studija o organizovanom kriminalu u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Centar za sigurnosne studije. 2014., <http://www.businessdictionary.com/definition/organized-crime.html>, 20.02.2016.

tivnom društvenom pojavom. Svaka uređena društvena zajednica mora odrediti prioritete zadatke, glavna usmjerenja, način djelovanja i odgovarajuću organizaciju policije i pravosuđa za borbu protiv organiziranog kriminala (Kajmaković i Karović, 2013, str. 43). Da bi se efikasno mogla utvrditi kriminalna djelatnost treba spoznati krivična djela kroz koja se konkretizuju već ispoljeni oblici organiziranog kriminala, koje prethodno treba identifikovati. Naprimjer, krivična djela organiziranog kriminala u oblasti privrednog kriminala odvijaju se preko krivičnih djela iz domena korupcije. Uglavnom je to primanje ili davanje mita, pronevjera, zloupotreba službenog položaja, neosnovano dobijanje i korištenje kredita, nedozvoljena trgovina i proizvodnja, poreska utaja i protivzakonito posredovanje.

Predmet rada je usmjeren na posmatranje utjecaja organiziranog kriminala na sigurnost država u tranziciji.

Osnovno istraživačko pitanje glasi: *“Kako posmatrati utjecaj organiziranog kriminala na sigurnost država u tranziciji?”*

Cilj ovog rada je prikazati mjere za suprotstavljanje organiziranom kriminalu u državama u tranziciji, prikazati uzroke organiziranog kriminala i faktore koji su ključni u pronalaženju relevantnih činjenica organiziranog kriminala u državama u tranziciji.

Kroz izradu rada će se koristiti metode analize sadržaja dokumenata, statistička metoda, indukcija, dedukcija, apstrakcija. Paradigma kojoj ovo istraživanje pripada je pozitivizam. Metodologija prikupljanja podataka bazira se na kvalitativnom i kvantitativnom istraživanju. Kvalitativno istraživanje sastoji se u sekundarnoj analizi kvalitativnih podataka sadržanih u izvještajima i publikacijama eksperata vladinih i nevladinih organizacija koje se bave problemima organiziranog kriminala. Kao metod prikupljanja kvantitativnih podataka sproveden je upitnik. Predmet kvantitativnog istraživanja je posmatranje utjecaja organiziranog kriminala na sigurnost država u tranziciji. Namjera je da se u analizu uzmu svi predmeti koji se odnose na iskorjenjivanje svih oblika organiziranog kriminala u državama u tranziciji. Uzorci koji će biti podvrgnuti analizi u ovom istraživačkom projektu jesu izvještaji grupe eksperata o organiziranom kriminalu u Jugoistočnoj Europi, izvještaji Ureda registrara Odjela II za organizirani kriminal Suda Bosne i Hercegovine i izvještaji Ureda registrara Posebnog odjela za organizirani kriminal Tužilaštva Bosne i Hercegovine. Za potrebe ovog istraživanja konsultirat će se iskazi eksperata borbe protiv organiziranog kriminala.

REZULTATI I DISKUSIJA

Prvo izvješće o organiziranom kriminalu u Jugoistočnoj Europi izrađeno je u ljetu 2005. godine u okviru CARPO projekta, zajedničkog projekta kojeg finansiraju Vijeće Europe i Europska komisija, za razvoj sistema policijskog djelovanja. Radi se o proizvodu rada na kojem su saradivali predstavnici različitih institucija (policijskih organa, informacijskih i finansijsko-obavještajnih odjela, carinske i porezne uprave, specijaliziranih tužiteljstava i ureda glavnog revizora) iz Albanije, Kosova, Hrvatske, Srbije, Crne Gore, Makedonije i Bosne i Hercegovine. U okviru CARPO projekta mjere koje su Albanija, Kosovo, Hrvatska, Srbija, Crna Gora, Makedonija i Bosna i Hercegovina razvile u kontekstu saradnje sa Europskom unijom, SECI Centrom, Ujedinjenim narodima ili mehanizmima za monitoring GRECO i MONEYVAL Vijeća Europe će pomoći poboljšanju prikupljanja informacija, redovnoj izradi godišnjih izvještaja, utvrđivanju strategija ili akcionih

planova, vođenim saradnjom organa za provedbu zakona. Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS) je započela je projekat za jačanje kapaciteta policija Srbije, Makedonije i Crne Gore u borbi protiv organiziranog kriminala. Cilj je da se uspostave strateški kapaciteti u oblasti procjene prijetnje od organiziranog kriminala u Srbiji, Makedoniji i Crnoj Gori i sačini regionalni izveštaj o analizi prijetnje, ali treba i ojačati postojeću razmjenu informacija i povjerenje između policijskih službi u regionu.

Polazni osnov za ovo istraživanje su predstavljala razna naučna saznanja kroz publikacije, knjige, istraživanja, časopise.

Rezultati predstavljeni u ovom istraživanju nastali su kao proizvod analize kvalitativnih i kvantitativnih podataka, pri kompleksnom pristupu fenomenu pojave organiziranog kriminala koji se morao sagledati s više aspekata. Zbog toga je i pristup realizaciji istraživanja morao biti višedimenzionalan, pridajući podjednak značaj institucijama iz oblasti pravosuđa i sigurnosti, ali i izvorima koji nisu dio zvanične vlasti, ali su prirodom svojih poslova veoma upućeni u oblast borbe protiv organiziranog kriminala. Istraživanje ima cilj identifikovati konkretne operativne planove borbe protiv organiziranog kriminala.

Glavna hipoteza autora u istraživanju „Utjecaja na sigurnost država u tranziciji“ glasi: *„Utjecaj organiziranog kriminala na sigurnost država u tranziciji možemo posmatrati kroz pojačano strategijsko planiranje i međunarodnu saradnju.“*

Prema tome strategijsko planiranje uključuje prevenciju i represiju. Preventivni oblik borbe protiv organiziranog kriminala obuhvata različite aktivnosti kojima se poboljšavaju društveni činioci koji spriječavaju nastanak i razvoj organiziranog kriminala. Represivne mjere predstavljaju osnovni metod suprotstavljanja organiziranom kriminalu, jer prijetnja visokim kaznama ima za cilj smanjenje organiziranog kriminala.

Međunarodna saradnja je neophodna saradnja kroz koju se primjenjuju sva dozvoljena sredstva i metodi koje preporučuju pojedine konvencije da bi se ograničilo djelovanje organiziranih kriminalnih grupa. Vlade država i Međunarodne organizacije u svom radu koriste proaktivni pristup u izboru i primjeni sredstava u suprotstavljanju postojećim i novim oblicima organiziranog kriminala. U otkrivanju organiziranog kriminala koriste se svi kriminalistički metodi, polazeći od prikupljanja obavještenja, praćenja, osmatranja, potražne djelatnosti, zasjede, racije, utvrđivanja identiteta, lišenja slobode i ostalih radnji.

Postoji statistički značajna povezanost između organiziranog kriminala i strategijskog planiranja. Potrebno je strategijsko planiranje u državama u tranziciji zbog visoke stope krivičnih djela organiziranog kriminala u državama u tranziciji. Postoji statistički značajna povezanost između organiziranog kriminala i međunarodne saradnje. Što je više krivičnih djela organiziranog kriminala zastupljeno u jednoj državi u tranziciji, to je više razvijena međunarodna saradnja među državama. Cjelina stava da utjecaj organiziranog kriminala na sigurnost država u tranziciji možemo posmatrati kroz pojačano strategijsko planiranje i međunarodnu saradnju je u potpunosti pozitivno potvrđena.

U nastavku će se predstaviti aktivnosti, metodi i subjekti za suprotstavljanje organiziranom kriminalu.

AKTIVNOSTI ZA SUPROTSTAVLJANJE ORGANIZIRANOM KRIMINALU

Preventivna djelatnost

Prevenција spada u proklamovan metod kriminalne politike. Težište preventivne djelatnosti usmjereno je prvenstveno na inkriminirana ponašanja. Sa ciljem suzbijanja i smanjenja organiziranog kriminala potrebno je adekvatnim mjerama i radnjama djelovati na ublažavanje ili eliminiranje kriminogenih uzroka, da bi se energičnije spriječili različiti oblici organiziranog kriminala. Da bi se uspješno provele preventivne mjere od policije se zahtijeva da sarađuje sa mnogobrojnim subjektima i da koriste odgovarajuću metodologiju rada. Organi moraju imati odgovarajući stručni kadar, kao i adekvatnu opremljenost, potpunu samostalnost, poštovanje zakonitosti i autoritativnost. Primjenjuju se razne mjere koje su preventivnog karaktera, a jedna od najznačajnijih mjera je kontrola funkcija. U svim oblastima privredne i vanprivredne djelatnosti treba angažovati određene vidove kontrole. Da bi se uspješno provela kontrola potrebno je ispuniti sljedeće uslove:

- onaj ko sprovodi kontrolu treba biti kompetentan;
- onaj ko sprovodi kontrolu treba biti nepristrasan i
- onaj ko sprovodi kontrolu treba biti brižljiv i savjestan u sprovođenju kontrole.

Prevenција prema vremenu u kojem nastaje se dijeli na proaktivnu i reaktivnu. Tako da s obzirom na vremenski domet na koji je prevenција usmjerena sve preventivne mjere se mogu podijeliti na:

- kratkoročne mjere prevencije,
- srednjoročne mjere prevencije i
- dugoročne mjere prevencije (Krivokapić, 2006, str. 68).

Prevenција se može podijeliti i na:

- primarnu (koja ima cilj ukloniti uzroke i uslove kriminalnog djelovanja na određenom prostoru),
- sekundarnu (čiji je cilj preduzimanje odgovarajućih mjera prema pojedincima za koje postoji pretpostavka da se radi o kriminalnom ponašanju i
- tercijalnu (usmjerena na osuđivana lica da bi ih spriječilo da učine nova krivična djela).

Efikan pristup borbi protiv organiziranog kriminala, kao i njegovog neizostavnog pratioca korupcije treba obuhvatiti aktivan pristup planiranju i primjeni preventivnih i ostalih mjera. Policijske preventivne mjere uključuju kontrolu kretanja na državnoj granici, kriminalistička kontrola povratnika, zapaljivih materijala, transporta eksploziva i ostalih radnji. Prevenciju je potrebno prilagođavati uzrocima i pojavama u društvu koji su razlog nastajanja i samim time razvoja pojedinih djelatnosti organiziranog kriminala. Kada se analizira preventivna djelatnost u sprečavanju organiziranog kriminala treba sagledati i sve objektivne uslove, kao i ekonomski i politički ambijent u okviru kojeg se sprovode preventivne mjere i čijom primjenom se ograničava efekat kojem doprinose postojeći društveni uslovi. Strategija prevenција kriminaliteta, iako se u realizaciji ne odvija parcijalno, može se posmatrati kao djelatnost na međunarodnom, nacionalnom i lokalnom planu. Treba imati u vidu strah od kriminalnog ispoljavanja dovodi do

ekscesa i bezvlašća, individualnog preuzimanja pravde od pojedinca, što ukazuje na nemoć države, odnosno državnih i društvenih institucija. Strah od kriminaliteta obavezuje na racionalno usmjereno i osmišljeno koncipiranje preventivnog programa za suzbijanje tog straha. Upravo strah od kriminaliteta predstavlja često veći problem nego sam kriminalitet (Ferraro, 1995).

Politika preventivnih mjera se može ostvarivati preko opšte i posebne prevencije, pomoću realizovanja odgovarajućih programa koji se odnose na prevenciju. Prevenciju ne treba vezati samo za ovlaštenja i mjere koje su predviđene zakonom, već se prevencija treba razrađivati minimalno i uopšteno. Prevenciju je potrebno preduzimati zbog sprečavanja nastupanja kriminalnih radnji, kao i posljedica.

Mjere sigurnosne politike na sprječavanju organiziranog kriminala, preventivnog karaktera, mogli bismo podijeliti na dvije globalne grupe mjera. Ovdje mislimo na one koje se odnose na: „legalizaciju“ nekih devijacija i nadzorstvo nad nekim osjetljivim područjima djelatnosti (Muratbegović, 2003, str. 269).

Kvalitet preventivnih mjera zavisi u velikoj mjeri od efikasnosti organa unutrašnjih poslova u otkrivanju krivičnih djela i njihovih učinilaca. Sveobuhvatna akcija gdje učestvuju nadležni društveni i državni subjekti zbog sprečavanja pojavnih oblika organiziranog kriminala jedna je od faza koja je u najvećem dijelu preventivnog karaktera. Operativna djelatnost policije i drugih nadležnih organa na prepoznavanju oblika organiziranog kriminala i preduzimanje određenih kriminalističkih radnji i mjera u svrhu suzbijanja organiziranog kriminala je druga faza u suzbijanju organiziranog kriminala, dok je treća faza u suprotstavljanju organiziranom kriminalu krivični progon učinilaca i presuđenje.

Samo saznanje da je izvršeno krivično djelo, bez najminimalnijih podataka o djelu ili o samom učiniocu, ne mogu pružiti objektivnu sliku, niti prognozu budućeg kriminalnog ispoljavanja koje treba preduprijeti. Iz toga proističe da obim i kvantitet podataka koje prikupi organ unutrašnjih poslova po osnovu represivne djelatnosti, mogu znatno da utiču na organizaciju i preduzimanje preventivnih mjera i radnji. Takvo proučavanje kriminaliteta za jedan određeni period i na određenom području može da pruži značajan prognostički element budućeg kriminalnog ispoljavanja, odnosno da posluži kao osnov za planiranje i programiranje prevencije na tom području (Krivokapić, 2006, str. 362).

Preventivne mjere omogućavaju da se ostvare osnovne ideje kriminalne politike na osnovu kojih se u suprotstavljanje organiziranog kriminala uključuju mnogi subjekti društva, odnosno organi, i građani. Cilj preventivnih mjera je spriječiti kriminalne posljedice. Prevencija treba počivati na načelima: zakonitosti, legitimnosti, institucionalnosti, interakcije, individualizacije i humanosti. Preventivna politika sadrži sljedeće nivoe:

- ante delictum;
- post delictum;
- post judicem;
- postpenalnu pomoć.

Represivna djelatnost

Represija znači potiskivanje i označava sredstvo borbe protiv organiziranog kriminala koje djeluje spolja. Represija je i sredstvo usmjereno da otklanja posljedicu manifestiranja kriminalne pojave.

Represija u kontekstu politike suzbijanja kriminaliteta zapravo podrazumijeva politiku racionalne primjene prisile povodom počinjenja nekog kažnjivog ponašanja, a u svrhu njegova suzbijanja. U tom smislu, represija znači djelovanje na četiri značajne razine: zakonodavnoj, sudskoj, izvršnoj te razini otkrivanja i hvatanja počinitelja kažnjivih ponašanja (Horvatić i Cvitanović, 1999, str. 95).

Represivna politika treba biti umjerena, ekonomična, racionalna i humana prilikom primjene sankcija. U represiji je sadržan i preventivni učinak, ali isto tako i u prevenciji je sadržana doza represije.

Cilj represivnih mera se sastoji u delovanju na ispoljene posledice organizovanog i transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, odnosno na uklanjanju takvih posledica. Samim tim represivnim merama se ne deluje direktno na uzroke, već se otkrivanjem krivičnog dela i njihovih činilaca i obezbeđenjem dokaza nastoji da se eliminišu nastale posledice koje u suštini i predstavljaju manifestaciju kriminogenih faktora u određenom društvu (Bošković, 2003, str. 232).

Značajno mjesto u sastavu represivnih mjera zauzimaju krivične sankcije. Primjenom represivnih mjera do izražaja mora doći poštovanje načela zakonitosti, jer kršenjem načela zakonitosti napadaju se prava i slobode građana koja su zagarantovana odgovarajućim pravnim aktima, i tako se ljudi dovode u neravnotežan položaj. Represiju preduzimaju nadležni organi i to svaki organ u sastavu svoje nadležnosti i ovlaštenja. Prije svega to je policija, kao osnovni organ otkrivanja krivičnih djela koja se gone po službenoj dužnosti, državni tužilac kao organ gonjenja, sud kao organ donošenja presude i specijalni organi za borbu protiv organiziranog kriminala koji su osnovani zakonom. U skladu sa ustavnim i zakonskim normama trebaju biti sve represivne mjere koje primjenjuju nadležni organi.

Suština represivne delatnosti je u otkrivanju izvršenih krivičnih dela iz oblasti organizovanog i transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, otkrivanju i pronalaženju učionica, obezbeđenju valjanih ličnih i materijalnih dokaza, u optuženju učinioca i u donošenju presude o proglašenju optuženog krivim i u izricanju krivične sankcije, kao i da po pravosnažnosti presude nadležni organi izvrše krivičnu sankciju (Bošković, 2003, str. 233).

Politička represija je oblik državnog reagovanja u skladu sa zakonom da se suzbiju određene pojave sa ciljem izmjene određene funkcije države, ili interesa građana. Politika represije se u autokratskim sistemima sprovodi prinudnim putem primjenom pravnih normi, njihovom zloupotrebom, ili mjerama političkog pritiska a sa izgovorom borbe protiv organiziranog kriminala, dok u demokratskim sistemima represija djeluje u sferi antikriminalne aktivnosti kao metod kriminalne politike od državnih organa uprave, kao i od krivičnog pravosuđa.

Kazna ostaje posebna represivna mjera u suprotstavljanju svim oblicima kriminala, mada ona doživljava izvjestan preobražaj, pa zbog toga sve manje sadrži zastrašivanje, a sve više postaje mjera resocijalizacije, dajući značajan socijalni aspekt u obliku ostvarivanja prevencije, što je i orijentacija savremene kriminalne politike.

Strategijsko planiranje

Planiranje kriminalističko-taktičkih mjera i radnji u operativnoj djelatnosti koju sprovodi organ unutrašnjih poslova, odnosno policija ima izrazito važan značaj da bi se uspješno suzbili svi vidovi organiziranog kriminala. Planiranje se mora stalno usavršavati. Pristup u planiranju operativne djelatnosti zasniva se na reaktivnom konceptu, pomoću kojeg policija i organi pravosuđa reaguju nakon što je izvršeno krivično djelo. Strategija planiranja kriminalističkih radnji i mjera uzima u obzir kriminalno političke i pravne okvire i načelo efikasnosti kako bi se kriminal savladao u cjelini ili pojedinačno svaki njegov dio.

Akademik dr. Milan Milutinović ističe da je nemoguće „pravilno i uspješno funkcionisanje sistema prevencije, ako se ne oslanja na kompleksnom planiranju i usmjeravanju na osnovu prethodnih naučnih prognoza i analiza“ (Milutinović, 1984, str. 322).

Planiranje i programiranje ima za cilj da obezbjedi međusobno usklađeno djelovanje pojedinih subjekata angažovanih u zajedničkom preventivnom programu. Riječ je o zajedničkom naporu koji ne trpi improvizaciju i neusklađenost u djelovanju, jer u tom slučaju neće ni prognostički ni etiološko-fenomenološki elementi, na kojima se zasniva planiranje i programiranje, imati odgovarajuće efekte (Krivokapić, 2006, str. 171).

Organizirani kriminal je zaista teško iskorijeniti, ali moguće ga je svesti u odgovarajuće okvire koji će ga staviti pod kontrolu. Da bi se uspješno odgovorilo na ekonomske, političke i socijalne izazove koje nosi organizirani kriminal potrebno je spoznati prirodu, suštinu i vjerovatnoću uspjeha pojedinih vrsta legalnih mjera uzvratanja. Organizirani kriminal je razvio metode i puteve koje predstavljaju ozbiljan izazov vladama, i nalaže upravnoj vlasti da se hitno uhvati i koštac sa problemom. Veoma bitna saznanja za borbu protiv organiziranog kriminala jesu da je kriminal bezuslovno potrebno prvo istražiti na samom izvoru, pa čak i kada je njegova aktivnost veoma raširena, a tek onda obratiti pažnju na određena područja u kojima problem nije specifičan.

Na osnovu analize stanja u oblasti organiziranog kriminala i rezultata do kojih se došlo na osnovu sprovedenih istraživanja, a uzimajući iskustva nekih država gdje su ispoljeni složeniji i organizovaniji oblici organiziranog kriminala moguće je vršiti prognozu daljeg razvoja i u budućnosti ispoljavanja organiziranog kriminala u određenoj mjeri u odnosu na postojeće oblike i poglede nastajanja novih oblika organiziranog kriminala. Organi unutrašnjih poslova se trebaju pripremati u stručnom, kadrovskom, organizacijskom i tehničkom smislu da bi se uspješno borila protiv organiziranog kriminala. Jako važna u toj borbi je profesionalnost i konspirativnost pri preduzimanju pojedinih radnji i mjera, a neizostavna je i inteligencija, hrabrost, mogućnost adekvatnog i blagovremenog reagovanja pripadnika unutrašnjih poslova na pojedine situacije.

U preduzimanju preventivnih i represivnih mjera da bi se suzbio organizirani kriminal treba uzeti u obzir sklonost organiziranog kriminala brzim promjenama i prilagođavanju aktuelnim promjenama u društvu, te korištenju naučnih, kao i tehničkih dostignuća u metodima kriminalne djelatnosti. Potrebno je pratiti razvoj organiziranog kriminala, i istražiti njegovu etiologiju i fenomenologiju.

Pri strategijskom planiranju za suzbijanje organiziranog kriminala veoma bitna analiza prirode i načina izvršenog krivičnog djela. Primjenjuju se predviđene faze profilisanja, kao što su :

- prikupljanje i obezbjeđivanje dokaza;
- rekonstrukcija krivičnog djela;
- kriminalistička analiza;
- plan taktičkih radnji;
- plan kriminalističko-tehničkih mjera.

Specijalizacija kadrova za borbu protiv organiziranog kriminala, kao proces, za sada nema trajni karakter, niti postoji razvijen sistem obuke koji bi omogućavao kontinuirano sticanje potrebnih kompetencija. Ona se sada ostvaruje povremeno, kroz seminare, okrugle stolove, praktične obuke, studentske posjete i ostalo. Posebno je potrebna radi sagledavanja specifičnosti organiziranog kriminala, usavršavanja metoda borbe, taktike istraživanja i dokumentovanja savremenih oblika kriminala, primjene specijalnih istražnih tehnika, sprovođenja finansijskih istraga i efikasnog oduzimanja imovine proistekle izvršenjem krivičnih dela, implementacije međunarodnih standarda, razvijanja pravne regulative i u drugim oblastima.

Ulaganje u modernizaciju infrastrukture i opreme je neprestana potreba, naročito u pogledu standardizovanosti i savremenosti, imajući u vidu sisteme i opremu koju danas koriste organizovane kriminalne grupe. Ovim se omogućava integracija i brza reakcija svih relevantnih državnih organa, i obezbeđuje kontinuirana i efikasna borba protiv organiziranog kriminala.² Najvažniji segment krivičnopravnog djelovanja države je borba protiv organiziranog kriminala.

Države uvode radikalnu politiku suprotstavljanja organiziranom kriminalu i usklađuju krivično zakonodavstvo zbog poboljšanja krivičnog postupka. Borba protiv organiziranog kriminala u svakoj državi smatra se i važnim političkim pitanjem o brizi državne vlasti za sigurnost svojih građana i funkcioniranje mehanizama pravne države. Za ostvarivanje uspješne borbe protiv organiziranog kriminala veoma je važno izvršiti sveobuhvatnu analizu svih segmenata i činilaca koji se nalaze u direktnoj vezi sa ovom negativnom društvenom pojavom. Svaka uređena društvena zajednica treba odrediti prioritete zadatke, način djelovanja, kao i odgovarajuću organizaciju policije i pravosuđa u suprotstavljanju organiziranom kriminalu.

Krivična djela organiziranog kriminala, kao i prisutni metodi uspostavljanja veze sa organima vlasti pokazuju da je nemoguće prisustvovanje trećih nepoželjnih lica zbog toga što bi se oni mogli pojaviti kao svjedoci, a rijetka je situacija da organizirani kriminal predvidi takve propuste.

Pojedine zemlje Zapadnog Balkana (Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Srbija) spadaju u države u kojima je borba protiv organiziranog kriminala u samim začetcima, te se može pretpostaviti da će se u okviru postojećeg sistema, kao i uvođenjem novih zakonskih odredbi, povećati učinkovitost organa krivičnog gonjenja i pravosuđa u hvatanju ukoštac jednako sa posljedicama kao i uzrocima organiziranog kriminala.³

Strategija borbe protiv organiziranog kriminala preventivnim ili represivnim mjerama zahtijeva sveobuhvatan i globalan pristup.

² Više pogledati: *Nacionalna strategija za borbu protiv organiziranog kriminala*, („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 23/2009).

³ Više pogledati: Nacrt odluke Kriminalističke policije za sprečavanje organiziranog kriminala za period od 2005. do 2007., MUP Policija, GPU UKP od 14. 12. 2004., str.1

Međunarodna aktivnost u suprotstavljanju organiziranom kriminalu

Međunarodna saradnja je neizostavna u suprotstavljanju organiziranog kriminala. Međunarodna saradnja je saradnja između država ili preko njihovim međusobnim sporazumima ili aktivnošću pojedinih tijela i organa Međunarodne zajednice, kao i donošenje odgovarajućih konvencija i drugih akata koji upućuju na oblike međunarodne saradnje kako bi se suzbio organizirani kriminal. Međunarodna saradnja predstavlja internacionalizaciju državne moći.

Međunarodna policijska saradnja kao sastavni dio transnacionalne kontrole kriminaliteta pretpostavlja saradnju i zajedničke aktivnosti između policijskih tijela koja crpe svoj autoritet i ovlaštenja iz suvereniteta država koje predstavljaju. S druge strane, u današnje doba, postoje i oblici policijske saradnje van nacionalnih država koji uključuju relativno autonomne mreže, koje svoj legitimitet crpe iz postojanja drugih ne-državnih političkih zajednica, poput Europske unije kao primarnog primjera (Mujanović, 2015, str. 11).

Međunarodna policijska saradnja ostvaruje vezu sa policijskim pravom, krivičnim pravom, ustavnim pravom i kriminalistikom. Međunarodna policijska saradnja sa krivičnim pravom je značajna kod otkrivanja pripreme krivičnih djela. Otkrivanje krivičnih djela vrši se na osnovu kriminalističkih metoda. Prilikom ostvarivanja međunarodne saradnje koriste se propisi policijskog upravnog prava. Angažovanje organa unutrašnjih poslova jedne države u međunarodnoj saradnji treba biti u skladu ustavnog uređenja te države, prema principima međunarodnog prava. Već od osnivanja Lige naroda postojala je intencija da se pokrenu aktivnosti za suprotstavljanje organiziranom kriminalu. Najznačajnije uključivanje Ujedinjenih naroda kada se radi o organiziranom kriminalu desilo se 1975. godine kada se na Kongresu Ujedinjenih nacija u Ženevi govorilo o problemima i prirodi organiziranog kriminala. Među izvorima koji se tiču međunarodne saradnje kada je u pitanju borba protiv kriminaliteta treba spomenuti:

- *Konvenciju Ujedinjenih nacija o borbi protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta;*
- *Konvenciju protiv nezakonite trgovine drogama i psihotropnim tvarima;*
- *Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv korupcije;*
- *Protokol za sprečavanje, zaustavljanje i kažnjavanje trgovine ljudima naročito ženama i djecom;*
- *Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnenim, morskim i zračnim putem.*
- Tijela Ujedinjenih nacija koji se bave sprečavanjem kriminala, kao i krivičnog pravosuđa su:
- Međunarodna krivična i penitencijarna komisija;
- Komisija za sprečavanje kriminala i krivično pravosuđe;
- Odbor za sprečavanje i kontrolu kriminala Ujedinjenih nacija;
- Ured za kontrolu droge i sprečavanje kriminala.

SPOC (Stability Pact Initiative for Organized Crime) predstavlja inicijativu Pakta stabilnosti za borbu protiv organiziranog kriminala, koja uključuje unapređenje međunarodne saradnje kada je u pitanju organizirani kriminal. U sastavu SPOC-a se nalazi Regionalna izvršna grupa.

Pored inicijative za borbu protiv organizovanog kriminala Pakta stabilnosti, tu je i SECI Centar čija je prevashodna misija podrška borbi prekograničnog organizovanog kriminala u jugoistočnoj Evropi. Sami ciljevi Centra, unaprijeđenje regionalne saradnje na ovom polju, kao i uspostavljeni mehanizmi za prevenciju i suzbijanje – tzv. “Task Forces” specijalizirane policijske jedinice za borbu protiv: organiziranja ilegalnih migracija ljudi, prostitucije, ilegalne trgovine drogom, krijumčarenja roba, krijumčarenja automobila, finansijskog kriminala, carinskih prevara daju mu određenu posebnost kao jedinstvenoj instituciji za provođenje zakona na regionalnom planu u koju su uključeni policijski i carinski djelatnici svih 11 zemalja regiona (Ahić, 2003, str. 243). Konvencija o centru za policijsku saradnju u Jugoistočnoj Evropi stupila je na snagu 2011. godine.

SECI Centar je regionalna organizacija koja okuplja policije i carine predstavnika iz 13 zemalja članica u cilju saradnje, koordinacije, zajedničke istrage i olakšavanja razmjene informacija u suprotstavljanju organiziranom kriminalu u jugoistočnoj Evropi. SECI Centar (Southeast European Center for Sombating Trans-border Crime) je osnovan 1999. godine u Bukureštu. Organizacija uključuje zemlje članice, kao što su: Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Srbija, Crna Gora, Albanija, Bugarska, Grčka, Mađarska, bivša jugoslavenska Republika Makedonija, Republika Moldavija, Rumunjska, Slovenija i Turska. SECI Centar stvara Zajedničku procjenu prijetnje od organiziranog kriminala za jugoistočnu Europu.

Transformacijom SECI – Regionalnog centra za borbu protiv prekograničnog kriminala, nastao je SELEC (Southeast European Law Enforcement Center) – Centar za sprovođenje zakona u Jugoistočnoj Evropi. Pravni osnov je bio potpisivanje SELEC Konvencije u Bukureštu, i to 01. 12. 2009. godine. Konvencija je stupila na snagu 07. 10.2011. godine, a depozitar Konvencije je bila država Rumunija. Sjedište SELEC Centra je u Bukureštu.

SELEC Konvencija pruža širi pravni osnov za značajniju regionalnu saradnju u sprovođenju istražnih i sudskih postupaka i stvaranje osnova da Centar dobije znatno veća pravna ovlašćenja u borbi protiv prekograničnog organizovanog kriminala, terorizma, krijumčarenja ljudi i roba. SELEC Centar uspostavlja i razrađuje mehanizme, zasnovane na saradnji država članica na sprovođenju zakona, koji države dalje mogu da koriste u cilju pružanja međusobne pomoći i podrške u prevenciji, otkrivanju i primeni pravnih mehanizama za sankcionisanje prekograničnog kriminala.

Nivo regionalne saradnje evropskih policija koji se nalazi u okviru Centra za policijsku saradnju u Jugoistočnoj Evropi na taktičko- operativnom planu, sastoji se od:

- Jedinice za ilegalne migracije i trgovinu ljudima;
- Jedinice za borbu protiv ilegalne trgovine mototrnim vozilima;
- Jedinice za borbu protiv krijumčarenja i prevara;
- Jedinice za borbu protiv ilegalne trgovine narkoticima;
- Jedinice za borbu protiv finansijskog i kompjuterskog (visokotehnološkog) kriminaliteta;
- Antiteroristička jedinice i
- Jedinice za bezbjednost u kontejnerskom transportu.

Timski rad uključuje i nužno angažovanje države u svim pravcima njene nadležnosti, jer država ima najbitniju ulogu u borbi protiv organiziranog kriminala i odgovarajućim mjerama može direktno uticati na primjenu načela zakonitosti i principa pravičnosti.

U okviru regionalne, međunarodne saradnje neophodno je uspostaviti takav protok informacija iz ove oblasti, koji će na najefikasniji, najekonomičniji, a posebno operativno –zaštićen način, doći do zainteresovanih korisnika i koje će poslužiti za uspješno planiranje operativno-taktičkih zadataka, sa dinamikom i svim taktičko-tehničkim mjerama, upotrebom najsavremenijih sredstava službi sigurnosti i ostalih operativnih organa:

- kontinuirana komunikacija između svih uključenih sigurnosnih i zaštitnih mehanizama;
- određivanje prioriteta u operativnom i kriminalističko-obavještajnom djelovanju;
- način sigurnosne zaštite u pripremanju operacija i potrebnoj saradnji sa ostalim vladinim i nevladinim institucijama;
- pravovremeno iznalaženje alternativnih operativno-taktičkih rješenja u slučaju uočenih propusta i nedostataka tokom kriminalističke obrade (Masleša, 2003, str. 7-8).

Međunarodna policijska saradnja za suzbijanje organiziranog kriminala je neophodna zbog zajedničkog problema u borbi protiv kriminala i u organizovanju policijskog rada, rastuće internacionalizacije kriminala i opšte historijske etika prema integraciji. Na međunarodnom nivou osim Međunarodne kriminalističke policije, tu su i mnoga udruženja i multinacionalne organizacije koje su osnovane na bazi policijske saradnje ili je policija jedan od tih članova, kao naprimjer Trevi grupa, Europol, nevladine organizacije i drugi.

Status međudržavne organizacije ima Interpol (Međunarodna organizacija kriminalističke policije). Dinamika saradnje koja se odvija preko Međunarodne organizacije kriminalističke policije zavisi od međunarodnog kriminaliteta i dozvoljava se u oblasti opšeg prava, dok „ svaka djelatnost ili intervencija u pitanjima ili slučajevima koji imaju politički, vojni, vjerski ili rasni karakter najstrožije je zabranjena u Organizaciji“ (član 3. Statuta). Članom 2. Statuta Međunarodne organizacije kriminalističke policije definisani su zadaci koje obavlja Međunarodna organizacija kriminalističke policije. Određene komisije razmatraju određena pitanja koja su u vezi pitanja o oblicima organiziranog kriminala. Nacionalni centri ustupaju sve podatke, kao i dokumente koji su u interesu da suzbiju međunarodni kriminalitet, dok Generalni sekretariat prikuplja podatke od pojedinih nacionalnih policija koje su članice Međunarodne organizacije kriminalističke policije, koja nastoji usmjeriti pravovremeno i intenzivno razmijeniti informacije, a za koje se trebaju koristiti prednosti tehnološkog napretka, da bi se razmjena podataka odvijala veoma brzo. U okviru Međunarodne organizacije kriminalističke policije 1990. godine osnovana je Radna grupa za borbu protiv organizovanog kriminaliteta. Prvenstveno cilj grupe je kreirati baze podataka o svakoj grupi lica, kao i o svakom preduzeću koja se bave kriminalnim aktivnostima sa svrhom stvaranja profita. Radna grupa za borbu protiv organizovanog kriminaliteta ima zadatke da osniva i vodi kompjuterske kartoteke sa podacima o licima, grupama koje se bave organizovanim kriminalitetom, asocijacijama, razmjenu korisnih informacija sa centralnim nacionalnim biroima, koordiniranja aktivnosti pojedinačnih nacionalnih biroa na međunarodnom planu, a naročito u situacijama koje su u vezi sa organizovanim kriminalitetom.

Na zasjedanju Generalne skupštine Međunarodne organizacije kriminalističke policije u Bankoku 1998. godine , Generalni sekretariat je osnovao specijalnu grupu koja je zadužena za borbu

protiv organizovanog kriminaliteta. U vezi s tim, u februaru 1991. godine izrađen je program „Rockeri“ čiji su osnovni ciljevi:

- identifikovanje motocikličkih bandi koje se bave organizovanim kontinuiranim kriminalitetom,
- prikupljanje podataka o članovima, strukturi, načinu djelovanja i vrsti kriminaliteta kojim se bave,
- analiza i difuzija tih podataka i
- pomaganje zemljama-članicama u razmjeni informacija posredstvom kompletnog radnog programa (Krivokapić, 2006, str. 354).

TREVI (*Regionalna policijska saradnja u Europi*) grupa je radna grupa koja je formirana u svrhu policijske kooperacije u državama članicama Europske zajednice. Predstavlja međuvladino tijelo koje se bavi borbom protiv organiziranog kriminala i terorizma. Trevi grupa inkorporisana je u treći stub Europske unije.

Značajan mehanizam saradnje Europske unije u suzbijanju organiziranog kriminala jesu redovna zasjedanja ministara unutrašnjih poslova i ministara pravde u okviru Savjeta Europske unije.

METODI U SUPROTSTAVLJANJU ORGANIZIRANOM KRIMINALU

Metodi u suprotstavljanju organiziranom kriminalu imaju određene specifičnosti po kojima se razlikuju od ostalih kriminalističkih metoda. Radnje i mjere za borbu protiv organiziranog kriminala sadržane su u Zakonu o krivičnom postupku. Većina tih mjera i radnji koriste se kao kriminalistički metodi u dokazivanju krivičnih djela. U metode suprotstavljanja organiziranom kriminalu ubrajamo:

- saslušanje osumnjičenog;
- specijalne istražne radnje;
- prikriveni istražitelj;
- saslušanje svjedoka saradnika;
- zaštitu svjedoka;
- kontrolisanu isporuku;
- simulovane pravne poslove.

Korišćenje rezultata kako tradicionalnih tako i specijalnih (konspirativnih) sredstava i metoda u pretkrivičnom i krivičnom postupku, u neposrednoj je vezi sa dvema oprečnim tendencijama krivičnog procesnog prava i građanskih sloboda, a s druge strane potrebom za optimalnom efikasnošću krivične procedure. Zbog toga svaka legitimna mera kojom se normiraju specijalni metodi i sredstva za borbu protiv organizovanog kriminala mora da bude promišljena i celishodna (Milošević, 2003, str. 159).

SUBJEKTI U SUPROTSTAVLJANJU ORGANIZIRANOM KRIMINALU

U subjekte u suprotstavljanja organiziranom kriminalu spadaju :

- Policija,
- Državni tužilac,
- Specijalni organi za suzbijanje organiziranom kriminalu,
- Bezbjednosno-informativna agencija,
- Carinski organi,
- Poreska policija,
- Inspekcijski organi,
- Sudovi.

U prvoj fazi pojave organizovanog kriminaliteta, a posebno u situacijama kada postoji mogućnost da kriminalna organizacija uspostavi veze sa državom i njenim organima, teško je od bilo kojeg izvora sa sigurnošću očekivati da ukaže na postojanje svih elemenata organizovanog kriminaliteta (Bošković, 1998, str. 142).

Policija je osnovni organ otkrivanja krivičnih djela. Radi na prikupljanju i obezbjeđenju dokaza, koji su relevantni za ovu vrstu aktivnosti uz primjenu odgovarajućih kriminalističkih metoda. Policija treba pažnju obratiti na otkrivanje svih vidova kriminaliteta za koje postoji sumnja da će se daljim razvojem kretati prema organiziranom kriminalu. Također, policija treba nakon otkrivanja preduzeti odgovarajuće kriminalističke radnje i mjere kako bi utvrdila odgovarajuće kriminalne veze. Policija u otkrivanju krivičnih djela organiziranog kriminala koriste adekvatne operativno-taktičke radnje i mjere, kao što su: praćenje, osmatranje, pregled, uvid u određenu dokumentaciju, provjeru, kontrolu određene kategorije lica, kontrolu objekata i ostale relevantne radnje i mjere. Policija također u svom radu koristi odgovarajuće operativno-tehničke metode, kao što su informator, saradnik i odgovarajuća operativno-tehnička sredstva kao što je prislušivanje telefona, ozvučenje prostorija, tajno praćenje, kontrola poštanskih pošiljki i filmsko snimanje. Najčešći način otkrivanja krivičnih djela, obezbjeđenja dokaza i razjašnjavanja je operativna djelatnost policije.

Operativna djelatnost policije predstavlja osnovni izvor saznanja za krivična djela iz oblasti organiziranog kriminala. Policija svoju operativnu djelatnost treba usmjeravati i na kriminalističku kontrolu bandi i grupa, kako bi na osnovu njihovog otkrivanja uvidjela ispoljenje oblike organiziranog kriminala i preventivno djelovala na suzbijanju daljeg vršenja i razvoja krivičnih djela iz oblasti organiziranog kriminala. Informacije u otkrivanju ovih krivičnih djela se ne mogu uspješno prikupiti samo na osnovu klasičnih izvora saznanja o izvršenju krivičnih djela.

Postupajući u okviru svojih ovlaštenja, oni dolaze do indicijalnih materijalnih i psihičkih činjenica koje mogu ukazati na postojanje krivičnog djela i osumnjičeno lice. Takav način otkrivanja krivičnih djela zahteva i odgovarajuće angažovanje radnika policije i izvan konkretnih zadataka u otkrivanju pojedinih krivičnih djela, što uostalom spada u njihovu svakodnevnu djelatnost (Bošković, 1998, str. 15).

Državni tužilac je izrazito poseban subjekt kada je u pitanju dokazivanje krivičnih djela organiziranog kriminala, jer ima zakonom data ovlaštenja u prekrivičnom postupku. Njegova ru-

kovodna uloga se ogleda kroz sinhronizovano i jedinstveno djelovanje svih subjekata u toku prekrivičnog postupka. Naročito značajna su dva ovlaštenja državnog tužioca, a to je stavljanje prijedloga istražnom sudiji da uvede nadzor i snimanje telefonskih i drugih razgovora, kao i drugih mjera, da naredi finansijskoj ili drugoj organizaciji da dostavi određene podatke za osobu koja se smatra osumnjičenom za organizirani kriminal. Tužilačka saradnja predstavlja dio šire sudske saradnje. Europska sudska mreža koja predstavlja kompjutersku vezu između država razvijena je u okviru Europske unije sa ciljem unapređenja kontakata između tužilaca. Saradnja je uspostavljena zbog ostvarivanja direktne saradnje centralnih vlasti koji su odgovorni za međunarodnu saradnju u krivičnim stvarima. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine ima zakonom propisanu nadležnost za primanje zahtjeva za međunarodnu pravnu pomoć na osnovu zakona, bilateralnih i multilateralnih sporazuma, konvencija, zahtjeva za izručenje ili predavanje traženih osoba koje vrše organi međunarodnih sudova ili tribunala na teritoriji Bosne i Hercegovine i drugih država.

Specijalni organi za suzbijanje organiziranom kriminalu pored organa unutrašnjih poslova zbog aktuelne društvene potrebe poduzimaju određene radnje i mjere kako bi suzbili organizirani kriminal. U tužilaštvu je osnovan Poseban odjel za suzbijanje organiziranom kriminalu i kojim rukovodi specijalni tužilac, koji ima prava kao i državni tužilac.

Carinski organi vrše poslove carinskog nadzora, carinske robe, devizno-valutnu kontrolu i kontrolu robe čije je izvoz i uvoz posebno regulisan. Njihov značaj se posebno ogleda pri sprečavanju i otkrivanju krivičnih djela organiziranog kriminala, posebno nedozvoljene trgovine i krijumčarenja.

Poreska policija predstavlja jedinicu Poreske uprave, i njena uloga je da radi na otkrivanju i prikupljanju poreskih krivičnih djela. Zakonom je ovlaštena da privremeno oduzme robu i druga dokazna sredstva koja su od značaja za utvrđivanje krivičnog djela.

Inspeksijski organi posjeduju ovlaštenja u sprečavanju i otkrivanju krivičnih djela organiziranog kriminala. Devizni inspektorat ima značajnu ulogu jer provodi deviznu kontrolu platnog prometa sa inostranstvo i tržišnu inspekciju pomoću koje se može saznati o nedozvoljenoj trgovini pojedine robe.

Sudovi su značajni za suzbijanje organiziranog kriminala kako je već unaprijed navedeno po svojoj kazenoj politici. Sudovi mogu obavljati poslove koji se tiču provođenja međunarodnih propisa, uključujući odnose sa Međunarodnom kriminalističkom policijom i dugim međunarodnim policijskim tijelima, naprimjer predaja lica koje jedna država zahtijeva od bilo kojeg organa na teritoriji druge države.

Ostvaren stepen saznanja o organizovanom kriminalitetu omogućava utvrđivanje ključnih elemenata pomoću kojih mogu da se istražuju svi pojavi oblici. Pre svega, mada ne postoji jedinstvena i monolitna kriminalna organizacija, potpuno je jasno da problem ima svetske razmere i da ni jedna država ili region nije od toga izuzet. Istraživanja su pokazala da organizacije imaju različite strukture koje variraju prema naglašenoj vrsti kriminala ili modusu operandi, ali istovremeno među grupama raste povezivanje i kooperacija u izvršenju krivičnih dela. Zbog svega toga, preko je potrebno da vlade i najšira međunarodna i nacionalna javnost postanu svesni stepena ugrožavanja poretka usled postojanja organizovanih kriminalnih grupa brzo i lako prelaze državne granice ne obazirajući se ni na čije zakone i druge propise (Aleksić, 1996, str. 68).

Regionalna saradnja se treba odvijati i na političkom i stručnom nivou. Kriminalizacija operacija pranja novca, konfiskacije, tajne operacije, međunarodna saradnja efikasni su u sprečavanju pranja novca. Proučavajući razne metode i subjekte u borbi protiv organiziranog kriminala u mnogim državama postoje slični i isti metodi i subjekti koji su nadležni za suzbijanje organiziranog kriminala.

Pri nastojanju da se i neki metodi iz inostrane prakse koriste ili da se formiraju identični subjekti, ne smeju se zanemariti bitni uslovi u tim zemljama koji upravo i karakterišu metode i subjekte koji utiču na njihovu sličnost i identičnost sa metodima i subjektima u drugim zemljama (Bošković, 2003, str. 224).

Uspješno otkrivanje oblika organiziranog kriminala zavisi od stalnog praćenja organizirane kriminalne djelatnosti i analize otkrivenih krivičnih djela. Kod krivičnih djela organiziranog kriminala postoji mogućnost vršenja istražne radnje uviđaja, tako da se na mjestu izvršenja krivičnog djela mogu pronaći većina činjenica i može se utvrditi okolnost od uticaja za razjašnjenje krivičnog djela.

U otkrivanju krivičnih dela organizovanog kriminaliteta bitno je stručno i znalačko korištenje odgovarajućih indicija kako bi se na vreme uočile prve pojave organizovanog kriminaliteta i, samim tim, došlo do saznanja da je izvršeno konkretno krivično delo iz tog domena (Bošković, 1998, str. 146).

Veoma bitan subjekt u borbi protiv organiziranog kriminala je država. Država treba biti energičnija u preduzimanju odgovarajućih mjera za suprotstavljanje organiziranom kriminalu. Ni u jednom trenutku država ne smije prihvatiti stanovište koje nalaže upotrebu svih sredstava u suprotstavljanju organiziranom kriminalu, a da ne vodi račun da li ta sredstva odudaraju od principa pravne države ili zadiru u neka od sloboda i prava njenih građana. Država može direktno uticati na primjenu načela zakonitosti i principa pravičnosti bez obzira na političku moć, status i položaj počinitelja krivičnih djela i tako omogućiti viši stepen efikasnosti u suprotstavljanju postojećih oblika organiziranog kriminala. Bez funkcionisanja pravne države i poštovanja načela zakonitosti nemoguće se boriti protiv organiziranog kriminala.

Nadležni subjekti u suprotstavljanju organiziranom kriminalu može ispoljiti nezadovoljavajući efekat ako primjenjeni metodi nisu adekvatni suprotstavljanju već postojećim oblicima organiziranog kriminala. Teško se boriti protiv bolje struktuiranih oblika organiziranog kriminala, zbog toga što nadležni subjekti trebaju otkriti i razjasniti već dobro razvijene i ugrađene veze organiziranog kriminala i organa vlasti državnih i drugih organa i subjekata koje je teško dokazati. Zato je neophodno angažovati sve nadležne subjekte u borbi protiv organiziranog kriminala u fazi postojanja prvih jedva uočljivih oblika organiziranog kriminala. Prve oblike organiziranog kriminala je teško prepoznati. Najčešći faktori otkrivanja opšteg kriminaliteta koji su ključni u pronalaženju relevantnih činjenica i dokazivanju krivičnih djela organiziranog kriminala su:

- vrsta objekta napada (njegova lokacija);
- vrijeme izvršenja;
- način izvršenja;
- sredstva izvršenja
- broj počinitelaca i njihov pol;

- način dolaska počinitelja do objekta koji je bio predmet napada;
- put dolaska počinitelja na lice mjesta;
- put napuštanja lica mjesta;
- kretanje počinitelja;
- ponašanje počinitelja;
- lični opis počinitelja;
- poznavanje odgovarajućih činjenica od pojedinih lica kojima je to omogućavala situacija u kojoj su se našli;
- obezbjeđenje mjesta na kome je krivično djelo počinjeno.

ZAKLJUČAK

Okolnosti zbog kojih se javlja organizirani kriminal su i danas nažalost prisutne. Organizirani kriminal predstavlja najveću prijetnju savremenoj ljudskoj civilizaciji. Zbog nestabilnog društvenog uređenja, brzog prenosa kriminala iz zemalja u kojima je on veliki društveni problem, kao i neizgrađenog sistema vrijednosti evidentan je njegov rast. Države u tranziciji se teško bore protiv svih oblika organiziranog kriminala. Plodno tlo organizirani kriminal nalazi upravo za vrijeme neizgrađenog pravnog i pravičnog sistema vrijednosti, kome doprinosi nestabilno državno uređenje. Strategijsko djelovanje i međunarodna saradnja imaju za cilj ograničiti posljedice organiziranog kriminala. Borba protiv kriminala može se voditi na dva načina. Jedan je stihijski gdje dominira empirizam i voluntarizam, a drugi koji je zasnovan na određenom sistemu, pri čemu planiranje, kao izraz koncepcijske strategije, dolazi do punog izražaja. Osnove takvom planiranju predstavljaju naučna saznanja u borbi protiv kriminala. Suprotstavljanje organiziranom kriminalu može biti uspješno ako se realno sagleda njegovo pravo mjesto u političkom i društveno-ekonomskom sistemu države, a i da nadležni organi za borbu protiv organiziranog kriminala djeluju organizirano imajući predstavu da se radi o oblicima organiziranog kriminala čiji su korijeni u političkom i društveno-ekonomskom sistemu države i da je u toj borbi neophodno suočiti se sa svim njegovim elementima. Efikasna borba protiv organiziranog kriminala podrazumijeva prethodnu identifikaciju njegovih oblika ili posrednim ili neposrednim putem i izbor odgovarajućih preventivnih i represivnih mjera od strane organa nadležnih za suprotstavljanje organiziranom kriminalu uz organizovan stručni i timski rad tokom cijele kriminalističke obrade. Postoje određeni oblici organiziranog kriminala koji ranije nisu postojali pa zbog toga je potrebno identifikovati početne oblike organiziranog kriminala bez obzira u kom intenzitetu i obimu su oni izraženi. Borba protiv organiziranog kriminala treba prevazilaziti nacionalne okvire u većem obimu, nego što je to danas. Upotrebom adekvatnih kriminalističkih metoda policija obezbjeđuje lične i materijalne dokaze u odnosu na elemente krivičnog djela organiziranog kriminala, njegovog počinitelja i postojanja kriminalne grupe i njene veze sa državom i ostalim organima. Policija i drugi nadležni organi trebaju upotrebom odgovarajućih kriminalističkih metoda usmjeriti svoju djelatnost na otkrivanje i razjašnjavanje svih oblika organiziranog kriminala, bez obzira da djeluje u nacionalnim okvirima ili posjeduje internacionalni karakter. Kvalitetniji i složeniji pristup u otkrivanju, razjašnjavanju i dokazivanju imaju krivična djela organiziranog kriminala u odnosu na krivična djela koja vrše pojedinci. Treba otkriti organiziranu kriminalnu grupu, razjasniti kriminalnu djelatnost te grupe, utvrditi

učestvovanje svakog pripadnika u vršenju krivičnog djela, utvrditi kriminalne veze sa državom i drugim organima i subjektima. Potrebno je sarađivati sa državama članicama Europske unije i drugim državama, naročito preko ambasada (policijskih atašea i eksperata u borbi protiv organiziranog kriminala), Međunarodne organizacija kriminalističke policije, Europske policijske službe, Međunarodne organizacija šefova policije u Jugoistočnoj Aziji, Latinoameričke saradnje razvijenih mreža, Organizacije američkih država i Regionalnog centra za prekogranični kriminal.

LITERATURA

- Ahić, J. (2003). *Mehanizmi i institucije prevencije i suzbijanja organiziranog kriminaliteta u jugoistočnoj Evropi*. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije
- Albanese, J.S. (2000). *The causes of organized crime*. Journal of Contemporary Criminal Justice, Thousand Oaks
- Aleksić, Ž. (1996). *Oblici borbe protiv organizovanog kriminaliteta u svetu*. Beograd: Pravni fakultet
- Bošković, M. (1998). *Kriminalistika metodika 1*. Beograd: Policijska akademija
- Bošković, M. (1998). *Organizovani kriminalitet. Dio 1., Kriminološki i kriminalistički aspekti*. Beograd : Policijska akademija
- Bošković, M. (2003). *Transnacionalni organizovani kriminalitet : oblici ispoljavanja i metodi suprostavljanja*. Beograd: Policijska akademija
- Ferraro , K.F.(1995). *Fear of crime*. Sony Press.
- Horvatić, Ž., i Cvitanović, L. (1999). *Politika suzbijanja kriminaliteta*. Zagreb: Policijska akademija
- Kajmaković , E., i Karović, S. (2013). *Organizirani kriminal u zemljama Zapadnog Balkana*, UDK 343.9.02(497)
- Krivokapić, V. (2006). *Prevencija kriminaliteta: teorijsko kriminalistički pristup*. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije
- Masleša, R. (2003). *Uticao organizovanog kriminala na političku i sigurnosnu stabilnost u regiji*. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije
- Milošević, M. *Pravni aspekti korišćenja specijalnih metoda u suzbijanju organizovanog kriminala u Srbiji i Crnoj Gori*. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije
- Milutinović, M. (1984). *Kriminalna politika.SA. Beograd*
- Mujanović, E. (2015).*Međunarodna policijska saradnja*. Sarajevo : Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije
- Muratbegović, E. (2003). *Prevencija organiziranog kriminala (mjere sigurnosne politike)*. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije

- Petrović, D. (1996). *Organizovani kriminalitet / teorijske dileme*. Kopaonik: Srpsko udruženje za krivično pravo

Dokumenti

- *Nacrt odluke Kriminalističke policije za sprečavanje organiziranog kriminala za period od 2005. do 2007.* MUP Policija. GPU UKP od 14. 12. 2004.
- Službeni glasnik Republike Srbije(br. 23/2009). *Nacionalna strategija za borbu protiv organizovanog kriminala.*

Online izvori

- Centar za sigurnosne studije BiH (2014). *Studija o organizovanom kriminalu u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo:Centar za sigurnosne studije BiH. Dostupno na: <http://www.businessdictionary.com/definition/organized-crime.html>, preuzeto 20.02.2016.

THE IMPACT OF ORGANIZED CRIME ON THE SECURITY OF STATES IN TRANSITION

Review Paper

Abstract

Reason for writing and research problem (s): Organized crime is one of the most complex phenomena in the world and the most serious problem of criminal legislation. This phenomenon is a challenge both for theory and practice. Adjusts to new trends. Organized crime jeopardizes the security of states by attacking vital interests. Because of the unstable social organization, the rapid transfer of crime from developed countries and countries in transition in which it is a major social problem, as well as the uneducated system of value, is evident in its growth. A successful fight against organized crime is possible with the application of contemporary technical achievements, as well as the firm determination of the state to fight organized crime. Activities to combat organized crime need to be directed at strategic planning and international cooperation.

Aims of the paper (scientific and/or social): Handling this topic is done from a scientific and social point of view. The aim of the research is to present measures to counter organized crime in transition countries, to show the causes of organized crime and factors that are crucial to finding relevant facts of organized crime in transition countries.

Methodology/Design: The paradigm that this research belongs to is positivism. Data collection methodology is based on qualitative and quantitative research. The methods used in this research are: method of document content analysis, statistical method, induction, deduction, abstraction.

Research/Paper limitation: The main limitation of this paper is that the subject of the research is very complex and it is not possible to look at all aspects of the impact of organized crime.

Results/Findings: The results would give a clear picture of how organized crime is affecting the security of states in transition, and then, based on these results, it could react to overcoming potential problems.

General Conclusion: Strategic action and international cooperation aim to limit the consequences of organized crime. In order to strengthen the fight against all forms of organized crime, it is necessary to improve statistical methods and synchronization in the collection of police data at all levels of government in transition countries. Organized crime represents a threat and national security risk, which requires enhanced criminal intelligence and data exchange. The preventive form of combating organized crime encompasses various activities that reduce the scope for the commission of criminal offenses as well as activities that improve the social factors that prevent the emergence and development of organized crime. An important place in the fight against organized crime is the assessment of the possible

impact of certain legal solutions on the prevention of organized crime. Organized crime has survived and adapted to new conditions that have led to new forms. Thus, the occurrences that lead to organized crime must be considered and analyzed in the overall. You should look at all the causes, regardless of the time period in which they originated. Consideration should be given to the intensity but also to the scope of the organized crime in the field of social life, as it does not exclude the possibility of acting isolated but also interconnected.

Research/Paper Validity: The results of the impact of organized crime on the security of states in transition should justify both the scientific and social significance of this work. Any contribution to the scientific foundation of new forms of prevention and resolution of organized crime of states in transition is essential for the entire society. Theoretical explanation and practical solution of the impact of organized crime in states in transition allows us to better understand how much has been done in the field of protection and how much state institutions are willing to do to protect this problem. Adequate cooperation between the society as a whole and the effective action of state institutions would overcome many influential factors related to organized crime in states in transition.

Keywords: organized crime, security, transition, strategic planning, international cooperation

Podaci o autoru

Amina Smailhodžić, magistar sigurnosnih studija, završila I i II ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije. Trenutno student na III ciklusu studija Univerziteta u Sarajevu, na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije. E-mail:aminasmilhodzic@fkn.unsa.ba